

ÖZEL GÜVENLİK VE ASKERİ FİRMALARIN ULUSLARARASI HÜMANİTER* HUKUKA GÖRE STATÜSÜ VE MONTREAUX DOKÜMANI BAĞLAMINDA YENİ ARAYIŞLAR

Yard. Doç. Dr. Osman Nuri Özalp**

„500 years after the demarcation between mercenary and standing armies, 700 years after the formation of the free companies, and 2300 years after Alexander employed mercenary Cretan archers, the international community again wrestles with the question of how to regulate mercenaries¹.”

1. Giriş

17 Eylül 2007 tarihinde Bağdat'ta Nisur Meydanı'nda Amerikan özel güvenlik firması Blackwater Wolrdwide Corp.'a ait görevliler tarafından 17 Iraklı sivilin öldürülmesi ve 24'ünün de yaralanması, modern savaşlarda tartışmalı olan bir fenomenin sembolü haline gelmiştir²: Silahlı çatışmalarda özel güvenlik ve askeri şirketlerin kullanımı.

Bu olaydan sonra Blackwater ismi, bütün dünyada özel güvenlik ve askeri şirketler branşı için kötü bir namla özdeş hale gelmiştir³. Medyaya yansı-

* Çalışmada "insancıl" yerine, hukuki açıdan daha kapsayıcı, sarih, uluslararası kabul gören ve dilimizde de kullanılan "hümaniter" terimi tercih edilecektir.

** **Kırklareli Üniversitesi**

¹ Milliard, Todd S.: Overcoming Post-Colonial Myopia. A Call to Recognize and Regulate Private Military Companies, in: Military Law Review, (Washington D.C. 2003) 176, s. 10.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Pinzauti, Giulia: The Blackwater Scandal – Legal Black Hole or Unwillingness to Prosecute Private Militar Contractors?, in: Italian Yearbook of Inerbational Law, Bd. 17, 2007, s. 125-142.

³ Olay sonrası Irak Hükümeti *Blackwater* firması hakkında soruşturma başlatmış ve Ocak 2009'da lisansını iptal etmiştir. Bunun üzerine *Blackwater*, Şubat 2009'da ismini *Xe* olarak değiştirmiştir. Ancak firma yeni adıyla Mayıs 2009'dan beri Amerikan askeri şirketi *Triple Canopy* adına sözleşme ile faaliyet göstermektedir. Irak Hükümeti gibi, özel askeri firmaların bağlı bulunduğu çatı kuruluş olan *International Peace*

yan bilgilerden, Eylül 2007'de yaşananların münferit bir vakıa olmadığı, söz konusu firma çalışanlarının uluslararası hümaniter hukuka aykırı pek çok uygulama ve olaya karıştıkları anlaşılmıştır. Bu fiillerin, çoğu kez sivil halka ateşli saldırı, kötü muamele, işkence, tecavüz ya da mahkumların öldürülmesi şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Son yıllardaki global gelişmelere baktığımızda, özel güvenlik ve askeri firmaların (ÖGAF) devletler, NGO'lar, çok uluslu şirketler ve Birleşmiş Milletler gibi klasik yapıların yanında, artık uluslararası alanda önemli bir aktör konumuna geldiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra, uluslararası alanda yeni bir olgu olan bu firmalar hakkında çok çeşitli tartışmalar yapılırken, siyaset bilimciler öncelikle devletin en önemli fonksiyonlarından biri olan güç kullanma tekelinin erozyona uğrama tehlikesinin bulunduğunu, yürütmeye ait demokratik sorumluluğun da zayıflayacağını ifade etmektedirler. İktisadi açıdan bakıldığında ise, güvenlik görevinin ordu yerine özel firmalara bırakılmasının mali olarak ne kadar faydalı olduğu tartışılmaktadır. Ancak gerek kamuoyu, gerekse ilmi literatürde en çok tartışılan boyut, bu firmaların sorumluluk, eylem ve statüleri ile alakalı hukuki sorunlardır⁴.

Konumuzla ilgili en önemli husus, uluslararası hukukun söz konusu özel firmalarla ilgili problemleri düzenleyici normları henüz içermemesidir. Örneğin, bir ÖGAF görevlisi nasıl ve hangi sıfatla yargılanacaktır? Yüksek teknolojiyi haiz bir silahın kullanımında, sahip olduğu teknik bilgi (know how) nedeniyle istihdam edilen bir sivil personel, sivil kişi olarak mı, yoksa muharip (savaşçı) olarak mı yargılanacaktır? Savaş sırasında çatışmaya bilfiil katılmayan bir firmanın stratejik danışmanı, asker olarak mahkum edilebilir mi? Ya da danışmanlığı neticesi binlerce kişinin ölümüne neden olan böyle bir stratejist, hukuken cezasız kalabilir mi?

Uluslararası alanda 1960'lardan beri paralı askerlerin çatışmalara katılmasına ve 90'lı yıllardan beri de ÖGAF'ın hızla yayılmasına rağmen, yukarıdaki sorulara net olarak cevap verebilecek uluslararası hukuki düzenlemeler mevcut değildir⁵. Uluslararası hümaniter hukuku bir tarafa bıraksak bile, milletlerarası ceza hukuku, insan hakları hukuku ve iç hukuk alanlarında dahi yeterince sarih düzenlemeler yoktur.

Organisation Association (IPOA) da davranış kodeksine aykırı hareket ettiğinden dolayı Blackwater hakkında soruşturma başlatmış, ardından sözkonusu firma üyelikten ayrılma zorunda kalmıştır. IPOA'nın konuyla ilgili 12.10.2007 tarihli basın açıklaması için bkz., www.ipoaonline.org.

⁴ Hukuki boyut ile ilgili bkz. Drews, Imke-Ilse: Die völkerrechtlichen Dimensionen des staatlichen Einsatzes privater Militärfirmen. Baden Baden: Nomos, 2011; Döring, Matthias: Private Militärfirmen der Gegenwart. Hintergrund, Typologisierung, völkerrechtliche Aspekte und Perspektiven. Hamburg: Diplomica, 2008; Niewerth, Martin: Private Militärunternehmen im Völkerrecht. München: Martin Vlg., 2008; Heck, Daniel: Grenzen der Privatisierung militärischer Aufgaben. Baden Baden: Nomos 2010; Köhler, Anna: Private Sicherheits- und Militärunternehmen im bewaffneten Konflikt. Eine völkerrechtliche Bewertung. Frankfurt: Peter Lange 2010.

⁵ Schimmel, Constanza A.: Der Einsatz privater Militärunternehmen – völkerrechtliche Einordnung, Regelung und Verantwortlichkeiten, in: Zeitschrift für Menschenrecht, 2007/1, s. 101vd.

Uluslararası ilişkiler alanında son yıllardaki eğilim dikkate alındığında, ÖGAF'nin gelecekte de çatışma alanlarında yoğun bir şekilde kullanılacağı anlaşılmaktadır. Bu da, önümüzdeki yıllarda söz konusu firmalarla ilgili tartışmaların devam edeceğini, siyasi ve hukuki olarak düzenleyici tedbirlerin alınması taleplerinin kamuoyunda artacağını göstermektedir. Çünkü bu firmaların kontrol dışı ve hukuken düzenlenmemiş bir alanda faaliyet gösteriyor olmaları, modern devlet anlayışının "*devletsellik*" (Staatlichkeit) ve "*hukuk güvenliği*" (Rechtssicherheit) ilkelerine ters düşmektedir. Söz konusu hukuki boşluk ise, devletselliğin zayıflaması ve devlete olan güvenin azalması riskini beraberinde taşıyıp, devlet fonksiyonlarının icrasında istikrarsızlaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Çalışmada mevcut uluslararası hukuki düzenlemelere kısaca değinildikten sonra, söz konusu firma ve görevlilerinin "*hukuki olarak gri bir alanda*"⁶ faaliyet gösterip göstermedikleri ya da gerçekten uluslararası hümaniter hukuk açısından boş bir alanda mı hareket ettikleri incelenecektir. Yine daha iyi bir hukuki düzenleme için gerçekleştirilen alternatif girişimlere değinilip, bunlardan biri olan ve "*İsviçre İnisiyatifi*" olarak da adlandırılan Montreux Dökümanı'ndan bahsedilecektir. Konunun hukuki boyutuna girmeden önce, paralı askerlik ve özel askeri firmaların tarihi süreç içindeki gelişimine bakılacaktır.

2. Tarihi Arka Plan

2.1. Antik Çağ

Paralı askerlik, savaşın ortaya çıkışından beri var olduğu gibi, savaş da insanlığın kendisi kadar eskidir. Belki de tarihi süreç dikkate alındığında askerlik, devlet ile özelleştirme arasında devamlı gidip gelen en eski alanlardan biridir.

Tarihte yazılı olarak elimize ulaşan metinlerden varlığı kanıtlanabilir ilk paralı askerlerin Ur Kralı Shulgi'nin (MÖ 2094-2047) ordusunda kullanıldığını tespit etmekteyiz⁷. Yine MÖ 1285 yılında Hititliler ve Mısırlılar arasında gerçekleşen Kadeş Savaşında da, Numidyalı paralı savaşçıların her iki tarafa hizmet verdiği bilinmektedir⁸.

Kutsal Kitap Tevrat'ı incelediğimizde de paralı askerlerden pek çok yerde bahsedildiğini görmekteyiz. Bunlardan en önemlisi, Hz. Davut'un (MÖ 1000) Golyat'ı yendikten sonra hükümlanlığı için paralı askerlerden faydalanmasıdır⁹.

Antik Yunan döneminde ise, Galyalı savaşçılar üstün yeteneklerinden dolayı paralı asker olarak görev yapmışlardır. Kral Pyrrhus, Romalılara karşı meydan savaşında (MÖ 280-275) Galyalı paralı askerlerden faydalanmıştır.

⁶ Shaller, Christian: Operieren private Sicherheits- und Militärfirmen in einer humanitär-völkerrechtlichen Grauzone?, in: Humanitäres Völkerrecht, 19 (2006) 1, s. 51-58.

⁷ Singer, Peter W.: Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry. Ithaca/New York: Cornell UP 2003, s. 20.

⁸ Bkz. Way, Thomas: Die Textüberlieferung Ramses' II. Zur Qades-Schlacht. Analyse und Struktur. Hildesheim: Gerstenberg, 1984, s. 343; Singer (2003: 20)

⁹ Singer (2003: 20)

Büyük İskender de, Pers Krallığı'nı yaklaşık 50.000 yabancı savaşçının yardımıyla yenmiştir¹⁰.

Roma İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında paralı askerlerden özellikle kaçınılmıştır. Ancak Roma'nın iktisadi olarak gelişmesi ve refahın artmasıyla birlikte bu anlayıştan vazgeçilerek, paralı asker ve lejyoner ordusu formu yerleşmiştir. İmparatorlukta özellikle Cermen, Numidyalı ve Gotlardan oluşan paralı birlikler kullanılmıştır. II. Punik Savaşı'nda (218-201) Alpleri fillerle geçen Kartacalı Hannibal da Kuzey Afrikalı, Yunanlı, Libyalı, Kelt ve İspanyalı paralı askerleri ordusunda istihdam etmiştir¹¹.

Bu kısa tarihi bilgilerden de, antik dünyada paralı askerlerin savaş idaresinde vazgeçilmez bir unsur olduğu anlaşılmaktadır¹². Persliler, Yunanlılar, Mısırlılar ve Romalılar savaşlarında paralı askerlerden oluşan taburlardan etkin bir şekilde faydalanmışlardır. Bu dönemde paralı askerler, büyük çoğunlukla alt toplumsal tabaka, iktisadi olarak geri kalmış ya da yeni fethedilmiş bölgelerden temin edilmekteydi.

2.2. Ortaçağ

Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ile birlikte Avrupa'da karanlık bir dönemin başladığını görmekteyiz. İktisadi çöküş ve merkezi bir siyasi gücün eksikliği feodal Ortaçağ'ın askerlik yapısını da derinden etkilemiştir. Savaş idaresi tamamen soylu üst tabakanın tekelinde kalmış ve döneme ait savaşlar şövalyeler öncülüğünde, köylü askerlerle yapılmıştır. Sınırlı sayıda ve kısa bir dönemde kötü eğitilmiş ve yeterli teçhizata sahip olmayan köylü askerler, savaşlarda başarının garantisini alamıyordu. Yine feodal sistemin yapı gereği, hasat dönemine denk gelen savaşlarda, köylü askerlerin halkın gıda ihtiyacının garanti altına alınması nedeniyle geri gönderilmeleri gerekiyordu.

Avrupa'da 13. ve 14. yüzyıllarda ticaret, bankacılık ve iktisadi faaliyet alanlarındaki gelişmeler, yeni bir güvenlik anlayışı ve ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde farklı şekillerde ortaya çıkan paralı askerlik kurumunun en önemli formlarından birisi, İtalya'daki *Condottieri*¹³ adı verilen sözleş-

¹⁰ Roggeveen, Sam: The Case for the Mercenary Army, in: Australian Defence Force Journal 126/1997, s. 50.; Genel olarak Antik dünyada Büyük İskender dönemine kadar olan Yunan paralı askerler için bkz. Trundle, Matthew: Greek Mercenaries – From the Late Archaic Period to Alexander London/New York: Routledge, 2004.

¹¹ Kramer, Daniel Robert: Das Söldnerwesen. Militärisches Unternehmertum in der Genese des internationalen Systems. Baden Baden: Nomos 2010, s. 30.

¹² Antik döneme ait paralı askerlerin savaşlarda kullanılması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zimmermann, Martin: Zwischen privatem Interesse und Staat. Warlords in der Antike, in: Förster, Stig [et al.]: Rückkehr der Condottieri? Krieg und Militär zwischen staatlichem Monopol und Privatisierung: Von der Antike bis zur Gegenwart, Paderborn: Ferdinand Schöningh 2010, s. 26-42.

¹³ Formel olarak *condottieri*; bir hükümdar, prens, devlet ya da başka bir *condottiero*'dan, paralı askerlik için sözleşme (*condotta*) karşılığı yükümlülük alan taraftır. Sözleşme partneri (Alm:Vertragspartner) anlamına gelmektedir. Paralı askerler adına sözleşmeyi yapan kişiye ise, *condottiero* denilmektedir. *Condottiero*, günümüzde kullanım olarak İngilizce *Warlords* (Savaş Beyleri) kavramına denk düşmektedir.

meye dayalı paralı taburlardır¹⁴. Ticaret sayesinde zengin olan Venedik, Floransa ve Cenova gibi şehir devletleri, komşu saldırılarından kendilerini korumak için, detayları en ince bir şekilde belirlenen bir sözleşmeyle askeri güvenlik hizmetini özel birliklere ihale ederek sağlamışlardır. Böylece devlet hem güvenlik ve savunma işlerini özel firmalara devrederek sözleşme biçimlerini bürokratik hale getirmiş, hem de askerler üzerinde kontrol fonksiyonunu icra etmiştir¹⁵. Bu nedenle *Condottieri* tarzını tarihte ilk paralı askerlik şirketinin nüvesi olarak tanımlayabiliriz. Ancak, *Condottieri* kazanç üzerine kurulu olduğu için, paralı askerler daha iyi ödeme ve sözleşme şartları sunan tarafın yanına kısa sürede geçmekteydiler. Bu sebeple dönemin önemli siyasi düşünürlerinden Machiavelli, paralı askerlik kurumu olan *Condottieri*'yi *Prens* adlı eserinde eleştirmiştir.

"[P]aralı ve yardımcı askerlerden oluşmuş ordu yararsız ve tehlikelidir. Birileri devletini paralı askerlerle ayakta tutmaya kalkacak olursa, devletinin güvenliğini sağlayamayacağı gibi, onu geleceğe de taşıyamaz..."¹⁶

İtalyan şehir devletleri arasındaki sürekli rekabet sonucu, 14. ve 15. yüzyıllarda çıkan savaşlara dış güçler olarak Papalık, Fransa, İspanya, Habsburg ve Osmanlı İmparatorluğu da devamlı değişen koalisyonlar şeklinde taraf olmuşlardır¹⁷.

Bu döneme ait diğer bir paralı askerlik modeli ise, *Condottieri*'ye rakip olan "*İsviçreli Milisler*" dir. İsviçreli paralı alaylar olarak da tanımlayabileceğimiz bu milisler, sahip oldukları disiplin, cesaret ve saldırı gücü ile hem müdafaa hem de hücum savaşlarında özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda bütün Avrupa'da ün yapmışlardır¹⁸. Esnek ve etkin savaş güçleri ile *İsviçreli Milisler*, Avrupa genelinde uzun bir müddet paralı asker taburları ile hizmet vermişlerdir. Bu bağlamda 1506'da Papa II. Pius *İsviçre Milisleri* olarak sözleşme yapmış ve söz konusu milisler günümüze kadar Vatikan'ın koruyuculuğunu devam ettirmektedir¹⁹. Sonuç olarak Orta Çağ'da da paralı askerler savaşlarda vazgeçilmez bir rol oynamışlardır.

2.3. Modern Devletin Doğuşundan Soğuk Savaş'ın Sonuna

On yedinci yüzyılın başlarına gelene kadar, savaşlarda paralı askerler Avrupa genelinde çok kârlı bir iktisadi kazanç kolunu temsil ediyorlardı. Bu dönemde İngiltere, İspanya ve Fransa ordularının ulusal ordulardan değil, çok

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Lang, Heinrich: *Condottieri im Italien des 15. und 16. Jahrhunderts. Politik und Ökonomie des Krieges der Republik Florenz zu Beginn der Frühen Zeit*, in: (Förster et al., 2010: 91-110).

¹⁵ Kinsey, Christopher: *Corporate Soldiers and International Security. The Rise of Private Military Companies*, London: Routledge 2006, s. 35.

¹⁶ Macchiavelli, Niccolo: *Hükümdar* çev. Necdet Adabağ İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları 2008, s. 46

¹⁷ Kramer (2010: 34)

¹⁸ Botha, Christo: *From mercenaries to private military companies*, in: *South African Yearbook of International Law* 24/1999, s. 136.

¹⁹ İsviçre Milisleri günümüzde 110 kişiden oluşmakta ve Papalığa ait güvenlik hizmetini yerine getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.schweizergarde.org.

uluslu paralı askerlerden oluştuğunu görmekteyiz. Ancak *Otuz Yıl Savaşı*'ndan (1618-1648) sonra yapılan *Westfalya Barışı* (1648) ile birlikte, Avrupa'da paralı askeri birliklerin yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığını görmekteyiz. Sonraki dönemde modern devletlerin ortaya çıkması ve ulusal egemenliğin önem kazanmasıyla, her devlet kendi iç ve dış güvenliği için askerlik görevini mecburi hale getirmeye başlamıştır. Bu alandaki en önemli dönüşüm *Fransız Devrimi* ile olmuş ve paralı askerlerin yerini artık yurtsever ve hürriyetçi fikirlere sahip vatandaşlardan oluşan disiplinli ulusal ordular almıştır²⁰. Zamanla pek çok ülkede paralı askerler yasaklanmıştır. Öyle ki, artık 20. yüzyılın ortalarına kadar, büyük savaşlar mecburi askerlik hizmeti ve meslekten askerler tarafından oluşan ulusal ordular tarafından yapılmış, bu savaşlarda paralı askerler kullanılmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 50'li ve 60'lı yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları ile birlikte, paralı askerlerin altın çağı tekrar başlamıştır²¹. Özellikle Afrika'nın çeşitli bölgelerindeki çatışmalarda paralı askerler sıkça görülmeye başlanmıştır²². Yine Soğuk Savaş döneminde gerek Sovyetler Birliği gerekse Amerika, Afrika'daki iç savaşlarda kendi taraflarında olan hükümetleri desteklemek ya da karşıt olanları düşürmek amacıyla, paralı askerleri örtülü olarak kullanmıştır. Bu bağlamda, İngiltere de Special Air Service (SAS) adı altında eski ve seçkin askerlerden oluşan paralı askerleri, Afrika ve Ortadoğu'daki örtülü operasyonlar için kullanmıştır²³. Çok uluslu şirketler de değerli madenlerin denetimi ve hükümet darbesi amacıyla örtülü olarak paralı askerlerden faydalanmışlardır.

Yukarıda kısaca değindiğimiz gibi, tarihi süreç içinde savaşlarda paralı askerlerin kullanımı günümüze ait bir olgu olmayıp, en eski çağlardan beri farklı form ve çerçevede varlığını koruyarak yönetimlerin çıkarlarına hizmet etmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve globalleşme ile birlikte, eylem alanlarının genişliği ve çok farklı tipolojileri nedeniyle, özel askeri firmalar günümüzde gerek uluslararası ilişkilerde, gerekse uluslararası hukukta yeni bir fenomen haline gelmişlerdir.

3. Özel Güvenlik ve Askeri Şirketlerin Kullanımının Soğuk Savaş Sonrası Artmasının Nedenleri

İktisadi bir kazanç kolu olarak özel savaş şirketlerinin çok hızlı bir şekilde ortaya çıkması, 90'lı yıllarda Soğuk Savaş'ın bitmesi ile olmuştur. Peki,

²⁰ Kramer (2010: 64)

²¹ Döring (2008: 21); Cockayne, James: The Global Reorganization of Legitimate Violence: Military Entrepreneurs and the Private Face of International Humabitarian Law, in: International Review of the Red Cross, vol. 88, no: 863, 2006, s. 475.

²² 1960-67 yılları arasında Kongo'daki iç savaşta paralı beyaz askerlerin kullanılması, sektörel gelişim açısından dönüm noktası olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas, Torsten/Weichmann, Gerhard: Moderne Landsknechte oder Militärspezialisten? Die »Wiedergeburt« des Söldnerwesens im 20. Jahrhundert im Kongo, 1960-1967, in: (Förster et al., 2010: 264-282).

²³ İngiliz gizli servisinin eski SAS askerlerini Yemen ve Libya'daki örtülü operasyonlarda kullanımı için bkz. Bloch, J/Fitzgerald, P.: British Intelligence and Covert Action, Brandon: Dingle, Co. Kerry 1983, s. 48.

özel güvenlik şirketlerine olan talep ve onların sunumuna yönelik piyasanın aşırı bir şekilde büyümesinin arkasındaki sebepler nelerdir? Literatürde bu konudaki tartışmalar genel olarak üç başlık altında toplanabilir²⁴.

3.1. Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi ve Uluslararası Düzendeki Dönüşüm

Uluslararası politikada ÖGAF'ın dikkat çekici bir şekilde yeniden ortaya çıkışı, 1990/91 yıllarında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile olmuştur. 1945 sonrası dönemde oluşan iki kutuplu uluslararası sistemi ABD ve SSCB istikrar içinde tutarken, aynı zamanda devletlerin kendi içinde de bu istikrar bir ölçüde sağlanıyordu. Ancak bu yapının ortadan kalkması ile oluşan güç boşluğu, dünyanın pek çok yerinde bölgesel ya da iç savaşların (Bosna, Ruanda, Somali, Darfur vb.) ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü, ideolojik-stratejik boyutu olan pek çok çatışmanın önemini birden kaybetmesi ve eski süper güçlerin kendi tarafında olan rejimlere ekonomik desteklerini büyük ölçüde kısmaları, zaten zayıf bir devlet teşkilatına sahip olan bu ülkelerde güvenlik problemlerine yol açmıştır.

Böylece dünyanın pek çok kriz bölgesinde zayıf bir devlet teşkilatına sahip hükümetler temel güvenlik ihtiyaçlarını karşılayamaz ve kanun hakimiyetini sağlayamaz duruma düşmüşlerdir. Daha ziyade otoriter bir şekilde idare edilen ve petrol, gaz, elmas, afyon gibi zengin tabii kaynaklara sahip bu ülkelerin liderleri, denetim ve güvenliği sağlayabilmek için özel güvenlik ve askeri firmalara yönelmişlerdir.

3.2. "Yeni Savaşlar"ın Ortaya Çıkması ve Silahlı Kuvvetlerin Yapısındaki Dönüşüm

ÖGAF'a olan talebi arttıran diğer bir faktör, Soğuk Savaş sonrası klasik savaş formunun değişmesidir. Kaldor ve Münkler'in "*Yeni Savaşlar*" adını verdikleri teze göre²⁵, klasik anlamda devletler arasındaki savaşlar form değiştirerek yerini iç çatışmalara bırakmış, böylece savaşlar paramiliter aktörler, savaş beyleri, kriminal gruplar, çocuk askerler, teröristler ve paralı askerler tarafından yapılır hale gelmiştir.

Globalleşmenin bir sonucu olarak gösterilen bu gelişmelerde artık savaşlar eşit güçteki aktörler arasında değil, asimetric güçler arasında cereyan etmektedir²⁶. Örneğin, global hareket eden terörist grupların ortaya çıkışı, konvansiyonel orduların yapısı gereği bu gruplarla mücadele edememesi, ÖGAF'a olan ihtiyacı arttırmıştır.

Yine, savaş idaresi ve orduların yeniden yapılandırılmasındaki dönüşümler de özel güvenlik ve askeri şirketlere olan talebi arttırmıştır. Özellikle,

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Boemcken, Marc von: Das private Militärgewerbe: Ursachen, Typen und Probleme, in: Feichtenger, Walter [et al] (Hrsg.): Private Sicherheits- und Militärfirmen, Wien: Böhlau 2008, s. 47-66; Döring (2008: 35-4)

²⁵ Kaldor, Mary: Neue und alte Kriege. Organisierte Gewalt im Zeitalter der Globalisierung. Frankfurt: Suhrkamp 2000; Münkler, Herfried: ²Die neuen Kriege. Hamburg: Rowohlt 2002.

²⁶ Münkler, Herfried: ²Der Wandel des Krieges. Von der Symmetrie zur Asymetrie. Weilerwist: Velbrück 2010, s. 135-249.

Batılı ülkelerin ordularında yüksek teknolojiyi haiz modern silahlar gittikçe önem kazanmaktadır. Ancak, bu silahların geliştirilmesi ve kullanılması da yüksek beceri gerektirdiğinden, gerekli personel büyük oranda özel sektörden sağlanmaktadır. Savaş teknolojisindeki yüksek ihtisaslaşmayla birlikte, sanayileşmiş ülkeler ordularını reform programları çerçevesinde küçültmüşlerdir. Örneğin, Soğuk Savaş'ın bitiminden 90'lı yılların sonuna kadar olan dönemde, dünya çapında asker sayısı 7 milyon azaltılmıştır²⁷. İşlerini kaybeden gerek komutanlar gerekse muvazzaf askerler, istihdam alanında ÖGAF'a yönelmişlerdir. Singer'e göre, bugün Amerikan ordusundaki personel sayısı Soğuk Savaş dönemine göre 1/3 oranında azaltılmıştır²⁸.

3.3. Neoliberal İktisadi Yapı

Paralı askerlerin ÖGAF şeklinde ortaya çıkışının en önemli sebeplerinden birisi de, hiç kuşkusuz dünya çapında etkili olan Neoliberalizmdir. Wulf'a göre, şiddetin özelleştirilmesinde ekonomik çıkarların önemli bir rolü bulunmakta, bu da hakim olan iktisadi sistem ile olmaktadır²⁹. Soğuk Savaş sonrası hakim olan Neoliberal iktisadi düşünce nedeniyle, uzun süre devlet monopolünde olan askeri ve güvenlik alanları, özel firmalara devredilmiştir. Bu bağlamda, Neoliberal iktisat düşüncesi güvenlik alanında ordunun efektif olmadığı, ağır ve pahalı olduğu, devlete ait yapıların rüşvet mekanizmalarını beslediği ve ordunun insan kaynakları alanında israfa yol açtığı gibi tezlerle, özelleştirme alanında ideolojik alt yapıyı oluşturmuştur.

Çok hızlı teknolojik gelişmeler nedeniyle, ordular artık tek başına savaş idaresine hakim olamamaktadır. Çünkü, askeri ve sivil teknoloji artık birbirine çok yakınlaşmış bulunmaktadır. Ordular artık çok kompleks teknik cihazların kullanımını için sivil teknisyenlere ihtiyaç duymaktadır. Yine, lojistik alanındaki modern yönetim biçimleri de, daha efektif hareket eden özel firmaları vazgeçilmez kılmaktadır. Örneğin, 1998 yılında Kosova'da AGİT misyonu çerçevesinde Amerika gözlemci statüsündeki birlik bulundurma yükümlülüğünü, Amerikan DynCorp firmasına ihale ederek yerine getirmiştir.

4. Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Tipolojisi

ÖGAF tabiri aslında genel amaçlı olup, gerçekte çok farklı alanlarda hizmet gösteren firmaları daha kolay ifade edebilmek için kullanılmaktadır. Bilimsel literatürde de çoğu kez "*Private Security Company*" (özel güvenlik firması) ve "*Private Military Company*" (özel askeri firma) tabirleri farklı içeriklere sahip olmalarına rağmen, eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu firmalar ve çalışanlarının uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesinde faaliyet alanları önem taşımaktadır. Çünkü, hangi hizmeti sundukları ve yerine getirdiklerine göre hukuki statüleri farklılık arz etmektedir. Örneğin, sıcak çatışma

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kümmel, Gerhard: Die Privatisierung der Sicherheit: Fluch oder Segen? SOWI Arbeitspapier 137, Strausberg 2004, s. 18; Singer (2003: 53)

²⁸ Singer (2003: 53)

²⁹ Wulf, Herbert: Konflikt, Krieg und Kriegsgewinnler. Liberelisierung der Wirtschaft – Reprivatisierung des Militärs, in: (Förster et al., 2010: 311)

için ihale alan bir firmanın elemanının statüsü ile, lojistik hizmetleri yerine getiren bir firmaya ait elemanın statüsü değişmektedir.

Sınıflandırma konusunda ilmi literatürde çok farklı görüşler vardır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından, siyaset biliminde Singer tarafından geliştirilen ve literatürde kabul gören tipolojiye göre, bu firmalar savaş alanına yakınlığı açısından görer üç grup altında toplanabilir³⁰.

4.1. Askeri Tedarikçi Firmalar (Military Provider Firms)

Bu tür firmalar, savaş alanlarında çatışmaya doğrudan katılanlardır. Doğrudan tehdit ile karşılaşan, sınırlı imkan ve stratejik kabiliyete sahip müşterilerine savaşla ilgili her türlü hizmeti (küçük özel taburlar, keskin nişancılar, pilot vb.) sunan firmalardır.

4.2. Askeri Danışmanlık Firmaları (Military Consulting Firms)

Savaş alanlarına doğrudan katılmayan bu tip firmalar, stratejik ve operatif danışmanlık, çatışma yapısı ve analizi, güvenlik güçlerinin eğitilmesi, savaş ve polis birliklerinin kurulması alanlarında faaliyet göstermektedir.

4.3 Askeri Destek Firmaları (Military Support Firms)

Piramidin en altında bulunan bu firmalar lojistik, teknik yardım ve uydu verilerinin analizinde faaliyet göstermektedir. Savaş alanından en uzakta bulduklarından, bu üç grup içinde konumu en az sorgulanan firmalardır.

Sonuç olarak, farklı tipolojilere rağmen şunu da belirtmek gerekir ki, günümüzde ÖGAF çoğu kez yukarıdaki hizmetlerin hepsini aynı anda verebilmektedir. Farklı hizmet sunumları, birbiri içine geçmiştir. Dolayısıyla kesin bir kategorik ayırım, gerçekte hemen hemen imkansızdır. Kaldı ki, dinamik bir değişkenliğe sahip olan ve asimetrik savaş anlayışının hakim olduğu bir yapıda, yukarıdaki sınıflamanın da akışkan olduğunu kabul etmek gerekir. Bu sebeple yukarıdaki tipoloji ideal tipleri temsil etmektedir.

5. Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Hümaniter Hukuka Göre Statü Sorunu

ÖGAF'ın gerek barışın korunması gerekse savaş amacıyla kullanımı, uluslararası hukuk alanında pek çok muğlaklığı beraberinde getirmektedir³¹. Günümüzde uluslararası çatışmaları düzenleyen hukuki normlar, büyük ölçüde 1907 La Haye Kara Savaşları Sözleşmesi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri (CS- I-IV)³² ve 1977 I. Ek Protokol'e (EP-I)³³ dayanmaktadır.

³⁰ Singer (2003: 88-100)

³¹ ÖGAF çalışanlarının hukuki statüleri ile ilgili ayrıntılı olarak bkz. Köhler, Anna: Private Sicherheits- und Militärunternehmen im bewaffneten Konflikt. Eine völkerrechtliche Bewertung. Frankfurt: Peter Lange 2010, s. 65-113; Drews (2011: 65-113)

³² Karada Yaralı ve Hastalara dair Sözleşme; Denizde Yaralı ve Hastalara dair Sözleşme; Savaş Esirlerine dair Sözleşme; Sivillere dair Sözleşme.

³³ Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No.lu Protokol.

Mevcut hukuki normlar, uluslararası silahlı çatışmalarda esas itibarıyla *muharip* ve *sivil kişiler* arasında ayırım yapmaktadır. Sadece muharıplerin cezai kovuşturmayla tutulmadan düşmana karşı çatışma hakkı bulunmaktadır. Eğer muharip böyle bir çatışmada düşmanın eline geçerse, III. Cenevre Sözleşmesi'ne göre savaş tutuklusu statüsüne sahiptir. Uluslararası olmayan çatışmalarda ise muharip statüsü öngörülmemektedir. Bu durumlarda ülkesi üzerinde çatışma cereyan eden devletin ceza hukuku geçerlidir.

Sivil kişilerin ise genel olarak düşmanca eylemlere katılma hakkı yoktur. Bunlar, uluslararası çatışmalarda Cenevre Sözleşmesi ve EP-I ile korunmuşlardır. Uluslararası olmayan çatışmalarda ise, korunmaları Cenevre Sözleşmesi'nin ortak 3. maddesi, Ek Protokol II (EP II)³⁴ ve uluslararası teamül hukuku çerçevesindedir³⁵. Açıkça suçlu olarak görülen gruplar ise, *illegal savaşan siviller* ve *paralı askerlerdir*.

Silahlı Çatışmalarda Kişilerin Statüleri

Kategori		Askeri Hedef	Savaş Tutuklusu Statüsü	Cezai Kovuşturma
Muharip	Silahlı Kuvvetler, Milisler, Gönüllü birlikler	+	+	-
Muharip Olmayanlar	Siviller, Silahlı kuvvetlere eşlik eden siviller	- +	+ +	- -
İllegal Muharıpler	Paralı askerler, Partizanlar, Gerilla Savaşçıları vb.	+	-	+

Kaynak: Petersohn, Ulrich: Die Nutzung privater Militärfirmen durch US-Streitkräfte und Bundeswehr. SWP-Studie 36/2006, s. 23

Bu kısa açıklamalardan sonra, konuyla ilgili olarak ÖGAF'ın hukuki statüsüne göz attığımızda, bunların büyük çoğunluğunun borsaya kayıtlı ve özel hukuka tabi işletmeler olduklarını görmekteyiz. Bunlar ticari olarak kayıtlı oldukları ve faaliyette buldukları ülkelerin hukukuna tâbidirler. Uluslararası

³⁴ Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 2 No.lu Protokol.

³⁵ Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokolleri yaklaşık 170 ülke tarafından imzalanmıştır. Aralarında Hindistan, İran, İsrail, Türkiye ve ABD gibi bulunan bazı ülkeler tarafından ise halen ratifize edilmemiştir. İmzacı ülkeler için bkz. [http://www.icrc.org/IHL.nsf/%28SPF%29/party_main_treaties/\\$File/IHL_and_other_related_Treaties.pdf](http://www.icrc.org/IHL.nsf/%28SPF%29/party_main_treaties/$File/IHL_and_other_related_Treaties.pdf) (Temmuz 2011).

hümaniter hukuk, söz konusu firmaları hukuk süjesi olarak tanımamakta, kişilerle ilgili düzenlemeler içermektedir. Ancak, söz konusu firmaların çalışanları hakkında hümaniter hukuk ayrı normlar içermediği için statüleri belirsizdir. Bu durumda uluslararası hümaniter hukukun genel hükümlerinin, uluslararası deza hukukunun ve insan hakları hukukunun ilgili kişilere nasıl uygulanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası hukuka ait paralı asker tanımı, CS EP-I Madde 47/2 ile aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Madde 47- Paralı askerler:

1. Bir paralı asker savaşçı ya da savaş esiri olma hakkına sahip olmayacaktır.

2. Aşağıdaki tanımlara uyan kişiler paralı askerdir:

a) Yerel olarak ya da yurt dışında, silahlı bir çatışmada savaşmak üzere işe alınmış,

b) Aslında savaşlarda doğrudan yer almış olan,

c) Özellikle özel kazanç arzusu ile savaşlarda yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmaya dahil olan bir Tarafça ya da Taraf adına, söz konusu Tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve işlevler için savaşçılara ön gördüğü veya ödediği miktarın üstünde maddi tazminat alacağı vaat edilen,

d) Hem çatışma Taraflarından birinin vatandaşı olmayan hem de bir çatışma Tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet etmeyen,

e) Bir çatışma Tarafının silahlı kuvvetlerine mensup olmayan,

f) Çatışma Taraflarından olmayan bir Devlet tarafından bu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmi görevle gönderilmemiş olanlar.

Bu tanımlamaya göre, bir kişinin paralı asker sayılabilmesi için yukarıdaki unsurların altısını birden yerine getirmesi gerekmektedir. Söz konusu unsurları taşıyan kişi paralı asker sayılıp, uluslararası çatışmalarda muharip statüsünden mahrum kalacaktır. Ancak bu şartlar altında uluslararası hukuka göre, ÖGAF çalışanları kural olarak paralı asker tanımına uymamaktadır. Paralı asker tanımının oldukça dar tutulduğu bu kriterlerin hepsini birden yerine getirmek, gerçekte hemen hemen imkansızdır. Eğer bu kişiler CS'ye göre, paralı asker statüsünde değilse; o zaman muharip, muharip olmayan ya da sivil kişi mi oldukları, hukuki statüleri ve buna bağlı olarak hakları açısından önem kazanmaktadır.

Paralı asker tanımına uymayan ÖGAF çalışanları, hukuken muharip statüsünün koşullarını da taşımamaktadır. Muhariplerin *de jure* olarak silahlı kuvvetlere resmi bir şekilde bağlı olması gerekmektedir. Oysa sözleşme ile görev yapan ÖGAF çalışanları için bu statü de mümkün değildir. Böylece 1949 CS-III madde 4/1'e göre *de jure* olarak ne savaş tutuklusunu, ne de *de facto* olarak CS-III madde 4/2'ye göre muharip statüsüne sahiptirler.

ÖGAF'a ait çalışanlar uluslararası çatışmalarda genellikle sivil kişiler olarak muamele görmektedir. Ancak bunların düşmanca eylemlere katılmaları durumunda EP-I madde 51/3'e göre sivil statülerini kaybettikleri gibi, savaş sırasında genel korunma tedbirlerinden de mahrum kalmaktadır. Bu da onların askeri hedef olmaları anlamına gelmektedir. Yine bu bağlamda EP-I'in sadece uluslararası çatışmalar için geçerli olması, etki alanını ayrıca kısıtlamak-

tadır. Çünkü günümüzde çatışmalar daha ziyade iç savaşlar şeklinde olup, ÖGAF çalışanları da ağırlıklı olarak uluslararası olmayan çatışmalarda istihdam edilmektedir.

5.1. Mevcut Düzenleyici Mekanizmalar

ÖGAF'ın doğrudan hümaniter hukuka bağlılığı yukarıda görüldüğü gibi mümkün olmamakta, bu da söz konusu firmaların hukuki sorumluluklarını muğlak hale getirmektedir. Oysa uygulamada ilgili firmaların faaliyetlerini hukuki olarak düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Bu konuda şimdiye kadar iki farklı alanda düzenleyici normun geliştiği görülmektedir.

5.1.1. Kendi Kendini Düzenleme

Uluslararası humaniter hukukun genel ilkelerine bağlı olarak, firmalar ya da bunlara ait çatı kuruluşları tarafından "*davranış kodeksi*" şeklinde düzenleyici mekanizmaların oluşturulduğunu gözlemlemekteyiz. Sektörde pek çok önemli ÖGAF'ın bağlı bulunduğu çatı kuruluş olan IPOA (International Peace Assosiation Operations)'nın davranış kodeksi buna örnek olarak gösterilebilir³⁶. Birliğe katılımcı bütün firmalar, mevcut geçerli olan bütün humaniter hukuka ait normlara bağlı kalacaklarını taahhüt etmektedir.

Kendiliğinden düzenleyici mekanizmalar olan bu tarz kodeksler şüphesiz olumlu bir gelişme olmakla birlikte, uygulamada pek çok endişeyi de beraberinde taşımaktadır. Her şeyden önce, bu tip kodeksler hukuki değil, ihtiyari bağlayıcılığa sahiptir³⁷. Kodekslerdeki yükümlülüklerin hukuki olarak uygulanabilirliği ve bunlara dayalı olarak bir talepte bulunulması mümkün değildir. Söz konusu metinler, herhangi bir hukuki güvence ve açıklık içermekten uzaktır. Örneğin, ilki 2001'de düzenlenen IPOA'nın davranış kodeksinin bugün 12. versiyonu yürürlüktedir. Bu ise, ortalama 9 ayda bir kodeksin değiştiğini göstermektedir. Söz konusu son versiyonda uluslararası hümaniter hukuka bağlı kalınacağı sadece başlangıç kısmında bir kez dile getirilmektedir.

Bu bağlamda Kızıl Haç'a ait *Red Cross Code of Conduct*³⁸ (Kızıl Haç Davranış Kuralları) ve 2010 Ocak ayında pek çok ÖGAF'ın İsviçre Dışişleri Bakanlığı, Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü, Cenevre Uluslararası Hümaniter Hukuk ve İnsan Hakları Akademisi'nin katılımları, Amerikan ve İngiliz hükümetlerinin de desteğiyle oluşturulan *Global Code of Conduct for Private Security Companies and Private Military Companies* (Özel Güvenlik ve Askeri Firmalar için Global Davranış Kuralları) adlı taslak inisiyatifinden bahsedebiliriz³⁹. Söz konusu taslak, Şubat ayının ortasından itibaren ilgili çevrelere gönderilmiş ve 9 Kasım 2010'da üzerinde anlaşarak imzaya varılmıştır.

³⁶ <http://ipoaworld.org/eng/codeofconduct/87-codecodeofconductv12enghtml.html> (Temmuz 2011).

³⁷ Niewerth (2008: 25).

³⁸ <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/code-of-conduct/> (Temmuz 2011).

³⁹ http://www.adh-geneva.ch/docs/projets/INTERNATIONAL%20CODE%20OF%20CONDUCT_Final%20with%20Company%20Names.pdf (Temmuz 2011).

Sonuç olarak yukarıda dile getirilen davranış kodeksleri ne ulusal ne de uluslararası alanda herhangi bir hukuki bağlayıcılık getirmektedir.

5.1.2. Devletler ve uluslararası organizasyonların düzenlemeleri

Uluslararası hukukun súbjesi olan devletler ve uluslararası organizasyonlar da düzenleyici mekanizmalarda bulunmaktadır. Hümaniter hukuk bütün devletler için bağlayıcıdır. Bugüne kadar Cenevre Konvansiyonlarını 194 devlet, EP I' i 169, EP II' yi ise 170' e yakın ülke onaylamıştır. Sadece devletler değil, uluslararası çatışmalara katılmaları durumunda uluslararası organizasyonlar da (BM, NATO, EU) hümaniter hukuka uymakla yükümlüdür.

Cenevre Konvansiyonlarının 1. maddesi bütün devletlerin, dolaylı olarak da uluslararası organizasyonların, uluslararası hümaniter hukukun gerektirdiği yükümlülüklerle uymasını öngörmektedir. Devletler bu yükümlülüklerden ÖGAF'a aktarma suretiyle kaçınmazlar. Bütün devletlerin ve uluslararası organizasyonların ÖGAF üzerinde kontrol yetkileri olduğu gibi, bunların humaniter hukukun gereklerine riayet etmesinin ortamını da sağlamakla yükümlüdürler. Ancak bunun hangi yollarla gerçekleştirileceği devletlere bırakılırken, bu alanda da çok farklı hukuki düzenlemelerin olduğunu görmekteyiz.

Bu bağlamda, ÖGAF'ın ticari olarak en çok kayıtlı olduğu ve lisanslarının verildiği ülkeler olan ABD, İngiltere ve Güney Afrika'nın hukuki düzenlemeleri önem taşımaktadır. Sözkonusu ülkelerden sadece ABD ve Güney Afrika'da ÖGAF ile ilgili yasa çıkarılmış olup, İngiltere'de ise yasa için görüşmeler devam etmektedir. Ancak her üç ülkedeki hukuki uygulamalar incelendiğinde, pek çok yasal boşluk bulunduğu, denetim mekanizmaları ve cezai müeyyidelerin zayıf kaldığı görülmektedir⁴⁰. Bu da ilgili ulusal normların, uygulamada ÖGAF üzerinde etkili olamamasına yol açmaktadır. Örneğin Ebu Gureyb skandalı ile ilgili davalar, ulusal hukuka ait düzenlemelerin ve cezai müeyyidelerin etkisizliğini açıkça ortaya koymuştur.

Aynı şekilde AB de, kendi misyonu çerçevesinde görev yapacak aktörlerin hümaniter hukuka bağlılıklarını öngörmekte⁴¹, ancak AB'de ÖGAF için özel bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, gerek devletler gerekse uluslararası organizasyonlar düzeyinde ÖGAF'ın yetkilerini düzenleyen hukuken bağlayıcı normların çok az ve etkisiz olduğu görülmektedir.

5.2. Çözüm Önerileri

Özellikle Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki gelişmeler, uluslararası ilişkilerde ve uluslararası hukukta ÖGAF ile ilgili dünya çapında geçerli genel hukuk

⁴⁰ Ulusal hukuka ait düzenlemeler ve özellikle ABD, İngiltere, Güney Afrika için bkz. Evertz, Ralf: (Kein) Umgang mit Militärfirmen. Rechtsvergleichende Betrachtung zur innerstaatlichen Regelung der Aktivitäten privater Sicherheitsanbieter, in: Bäuml, Jelena [et al.]: Akteure in Krieg und Frieden. Tübingen: Mohr Siebek 2010, s. 31-43; Döring (2008: 125-138); Niewerth (2008: 167-186)

⁴¹ Üye ülkeler tabii olarak Cenevre Konvansiyonları ve Ek Protokollerine bağlılıkla yükümlüdür, ilgili direktif işbirliği içinde olunan üçüncü devletler ve NGO'lara yöneliktir. AbIEU Nr. C 327/4, v. 23.12.2005, Rn. 2.

kurallarına ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir. Pek çok çözüm önerisi olmakla birlikte, bunlardan en kolay olanı kuşkusuz ÖGAF'ı paralı askerlik statüsü altında düzenlemektir. Ancak paralı askerlik hem *Afrika Birliği Paralı Askerlik Konvansiyonu* (1977) hem de *Birleşmiş Milletler Paralı Askerlik Konvansiyonu* (1989) ile yasaklanmıştır.

Uluslararası bu yasaklama ise, uygulamaya herhangi bir şekilde çözüm getirmemekte çünkü pek çok devlet paralı askerlik konvansiyonuna katılmamaktadır. Yine yukarıda görüldüğü gibi, paralı askerlik ile ilgili tanımlamalar çok dar tutulduğu için ÖGAF bu tanıma dahil edilememektedir.

Bu konuda diğer bir çözüm önerisi literatürde uzun zamandır tartışılan uluslararası yeni bir anlaşmanın hazırlanmasıdır. Bu bağlamda, Ekim 2008'de içinde BM İnsan Hakları Komisyonu'na bağlı Paralı Askerlerin Kullanımı adlı çalışma grubu üyelerinin de bulunduğu bir uzmanlar grubu, "*Draft Convention on Private Military and Security Companies*" (Özel Askeri ve Güvenlik Firmaları Hakkında Taslak Konvansiyon) adlı bir taslak çalışma hazırlamışlardır⁴². Yine Avrupa Konseyi'ne bağlı Venedik Komisyonu tarafından da, AB bünyesinde ÖGAF için düzenleyici bir çalışmanın yapılması tavsiye edilmiştir⁴³. Ancak uluslararası yeni bir anlaşma düzenlenmesi şeklindeki bütün bu girişimler pek çok devlet nezdinde gerekli ilgiyi görmemektedir.

6. Montreux Dokümanı

Konuyla ilgili yapılan açıklamaların da ortaya koyduğu gibi uluslararası camia, ortak bir şekilde hukuki bağlayıcılığı olan bir düzenlemeye gitmek yerine, farklı girişimlerde bulunmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda, ÖGAF'ın faaliyetlerini düzenleyici en önemli girişimlerden birisi "*İsviçre İnisyatifi*" olarak da adlandırılan "*Montreux Dokümanı*"dır⁴⁴. Sözkonusu doküman, Uluslararası Kızıl Haç Örgütü ve İsviçre Hükümeti'nin girişimleri, ÖGAF ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin de katılımıyla hazırlanarak, 17 Eylül 2008'de toplam

⁴² Bkz. Draft Convention on Private Military and Security Companies, elaborated by the experts for Regional Consultation for Eastern European Group and Central Asian Region in Moscow, held 16-18 October 2008. Konvansiyon önerileri Wisconsin International Law Society tarafından hazırlanan konseptte dayanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gomez del Prado, José Luis [et al.]: UN Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination & the Wisconsin International Law Society: Model Law for the Regulation of Private Military and Security Companies, in: Wisconsin International Law Journal (26) 2009/4, s. 1078-1094.

⁴³ Venedik Komisyonu'nun tavsiyesi için bkz. Report on Private Military and Security Firms and Erosion of the State Monopoly on the use of force, adopted by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12-13 June 2009), CDL-AD (2009) 038, Study n. 531/2009.

⁴⁴ Literatürde kısaca *Montreux Dokümanı* olarak anılan belgenin orijinal ismi "*Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict*" şeklindedir. Dokümanın İngilizce metni için bkz. <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0057.File.tmp/Montreux%20Document%20%28e%29.pdf> (Temmuz 2011).

17 devlet tarafından imzalanmıştır⁴⁵. Doküman 2 Ekim 2008'de İsviçre Hükümeti tarafından BM Genel Sekreterliği'ne, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesi ve katılımın sağlanması amacıyla gönderilmiş ve imzacı devlet sayısı günümüzde 36'ya ulaşmıştır⁴⁶.

Döküman uluslararası hukuka ait yeni yükümlülükler getirmeyi değil, bilakis mevcut hümaniter hukuka ait yükümlülükler bağlamında, devletlerin ÖGAF'la olan ilişkilerini açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır. Kısacası doküman, ÖGAF'ın ve çalışanlarının sorumluluk içinde davranmalarının sağlanmasını ve bu firmaların kullanımı durumunda oluşacak hukuki sorunların çözümüne ait genel çizgilerin belirlenmesini öngörmektedir.

Montreux Dokümanı iki bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde kısaca, yetkilendirerek kullanan devletlere, davetli olunan (konuşlanılan) devletlere ve firmaların ticari kayıtlı olduğu devletlere, üçüncü devletlere, ÖGAF'ın kendisine, ÖGAF personeli ve amirlerine ait mevcut hukuki yükümlülükler dile getirilmektedir. İkinci bölümde ise, ÖGAF ile olan ilişkilerde "*best practices*" (en iyi uygulamalar) olarak 73 tavsiyede bulunmaktadır.

Montreux Dokümanı, ÖGAF ile ilişkiler açısından devletleri üçe ayırmaktadır: ÖGAF'ı vekalet vererek kullanan devletler (contracting states) (Bölüm A, Nr. 1-23), firmaların davetli olduğu (konuşlandırıldığı) devletler (territorial states) (Bölüm B, Nr. 24-52) ve firmaların ticari olarak kayıtlı olduğu devletler (home states) (Bölüm C, 53-73). Söz konusu bu üç tip devlet için, ÖGAF ve çalışanlarının yanlış davranışları durumunda denetimi için tavsiyelerde bulunmaktadır. Bütün kısımlarda vurgulanan ortak nokta ise, ihale verilmesi ve firmaların yetkilendirilmesi durumlarında, çalışanlara ait bir hizmetin doğrudan düşmanlığa yol açabilecek bir tehlike taşıyıp taşımadığına dikkat edilmesidir⁴⁷.

İhale ve yetkilendirilme süreci ile ilgili olarak ise, Montreux Dokümanı, ilgili devletlere ÖGAF'ın faaliyetlerinin ulusal düzenlemelere, uluslararası hümaniter hukuka ve insan hakları hukukuna uyumlu olmasını gerçekleştirme ödevini yüklemektedir⁴⁸. Bu amaçla ÖGAF'ın geçmişteki esas faaliyet alanlarının, referanslarının, sahip ve hissedarları ile ilgili yapılarının araştırılması tavsiye edilmektedir.

Döküman, ayrıca ihale ve yetkilendirme sürecinin şeffaf yapılmasını ve bununla ilgili enformasyonların kamuoyu tarafından ulaşılabilir olmasını istemektedir⁴⁹. Ayrıca ihale veren devletten, kriter olarak en düşük fiyatı sunan değil, kalite kriterlerini yerine getiren firmaların dikkate alınmasını istenmektedir⁵⁰. Bu bağlamda ilgili devletler, ÖGAF'ın ve çalışanlarının geçmişte ağır suç,

⁴⁵ ABD, Kanada, İngiltere, İsviçre, İsveç, Almanya, Avusturya, Fransa, Polonya, Ukrayna, Avustralya, Güney Afrika, Angola, Sierra Leone, Çin, Irak ve Afganistan.

⁴⁶ Katılımcı ülkelerin güncel listesi için bkz. <http://www.eda.admin.ch/eda/de/home/topics/intla/humlaw/pse/parsta.html> (Temmuz 2011).

⁴⁷ Nr. 1, Nr.24, Nr. 53. Doğrudan düşmanlığa yol açabilecek bir eylem, ÖGAF'a ait personelin statüsünün belirlenmesi için çok önem taşımaktadır.

⁴⁸ Nr. 2, Nr. 26, Nr. 57.

⁴⁹ Nr. 29 e); Nr. 59 d).

⁵⁰ Nr. 5.

organize suç, zorbalık suçu, cinsel suç, rüşvet, yolsuzluk ve uluslararası hümaniter hukuka aykırılık gibi suçlara karışmadıklarının belgelenmesini istemelidir⁵¹. Aykırı bir faaliyetin tespiti durumunda ise, ilgili araştırma komisyonlarının disiplin soruşturması yaparak, gerekli tazmin yükümlülüğünün yerine getirilmesinin sağlanması öngörülmektedir.

Firmalarla yapılacak olan sözleşmelerde devletler, ulusal hukuk, uluslararası hümaniter hukuk, insan hakları ve yukarıda kısaca değindiğimiz kalite kriterleri ile ilgili koşulların yerine getirileceğinin garanti edilmesini sağlamalıdır⁵². İhaleyi veren devlet, fiyatın belirlenmesi ve sözleşme süresini hümaniter hukuk ve insan hakları hukuku ile ilişkilendirmelidir. Bu bağlamda, eğer hümaniter hukuk ve insan haklarına aykırılık tespit edilirse bir cezalandırma ya da para cezasının ya da söz konusu hukuka uygunluk durumunda da ödül ve ikramiyenin sözleşmelere dercedilmesi tavsiye edilmektedir⁵³. Yine ÖGAF personelinin konuşlandırıldığı ülkelerin resmi görevlilerinden ayırt edilebilmesi için kimlik kartı taşımaları zorunluluğu getirilmektedir⁵⁴.

Sözleşmelerde en önemli kısım ÖGAF'ın faaliyetlerinin konuşlandırılan ülkeler ile belirlenmesidir. Bu bağlamda şiddet kullanım biçimi ve buna bağlı hangi silahların kullanılacağı sözleşmede düzenlenmelidir⁵⁵. Şiddet kullanımına sadece kendini savunma ya da üçüncü kişilerin korunması durumunda yönelinmesi ve her eylemden sonra ilgili birime rapor sunulması tavsiye edilmektedir.

İhale veren ve üzerinde konuşlandırılan ülkeler için taşeron firmaların görevlendirilmesi durumunda da tavsiyelerde bulunulmakta, bunların da faaliyetlerinde asıl firmalar gibi tüm ulusal ve uluslararası hümaniter hukukla yükümlü oldukları belirtilmektedir⁵⁶. Bir ÖGAF'ın herhangi bir faaliyet alanında taşeron bir firmaya ihale vermesi durumunda, sözkonusu taşeron firmanın asıl sözleşmedeki talep ve yetkilendirilme kriterlerine uygunluğu tespit edilmelidir. Yine asıl sözleşme ile mükellef olan ÖGAF, taşeron olarak kullandığı firmanın faaliyetlerinden hukuki olarak sorumlu olmalıdır.

Montreux Dokümanı, sözkonusu bütün devletlerden denetim mekanizması ve sorumluluk kurallarına uyulmasına dikkat edilmesini istemektedir⁵⁷. Bu bağlamda, devletlere kendi ulusal hukuklarında ÖGAF tarafından işlenen suçlar için, özel olarak cezai müeyyide içeren düzenlemeler yapılması tavsiye edilmektedir. Cezai müeyyide yanında, aşağıda dile getirilecek başka yaptırımların da dikkate alınması tavsiye edilmektedir: Yaralılara ilişkin özel hukuk tazminat sorumluluğu, tescil, yetkilendirilme belgesinin iptali, sözleşmenin iptali, belli şahısların görevlendirilmesinin iptali, çeşitli cezai şart imkanlarının düzenlenmesi vb.

⁵¹ Nr. 6; Nr. 32; Nr. 60.

⁵² Nr. 14; Nr. 40; Nr. 67.

⁵³ Nr. Nr. 17.

⁵⁴ Nr. 16.

⁵⁵ Nr. 18.

⁵⁶ Nr. 15; Nr. 31.

⁵⁷ Nr. 19; Nr 66; Nr. 68.

Son olarak bütün devletler başka devletlere ait çeşitli araştırma ve düzenleme kurumları ile ÖGAF konusunda ortak işbirliğine davet edilmektedir⁵⁸.

6.1. Değerlendirme

Genel olarak Montreux Dokümanı'nın içeriğine bakıldığında, devletler için çok açık düzenlenmiş tavsiyelere yer verildiği görülmektedir⁵⁹. Devletlerin önerilen tescil ve yetkilendirme sistemine, sözleşme düzenleme koşullarına ve ilgili tavsiyelere uymaları durumunda, ÖGAF'ın kullanımını ile ilgili pek çok uygunsuzluklardan kaçınılacağı ileri sürülebilir. Çünkü söz konusu tavsiyelerin tamamı, ÖGAF ile sözleşmelerin düzenlenmesi, sözleşmenin tarafı olan devletin ulusal hukuku, konuşlandırılan devletin ulusal hukuku, ticari firma olarak tescil olunan devletin ulusal hukuku ile birlikte uluslararası hümaniter hukuk ve insan hakları hukuku birbirine bağlanarak bir sistem oluşturmaktadır.

Dökümanda yine ÖGAF'ın kontrolü devletler aracılığı ile düzenlenmekte ve bunun yerine getirilmesi için gerekli olan yöntemler de tavsiye edilerek sıralanmaktadır. ÖGAF'ın seçiminden önceki kriterler, seçiminden sonraki faaliyetleri esnasındaki görevlendirilmeleri ile ilgili düzenlemeler, firma ve çalışanlarının kontrolü ile ilgili mekanizmalar ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Aykırı bir durumun tespitinde ise, hukuki mekanizmaların nasıl çalıştırılacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda son olarak ÖGAF'ın kontrolü için devletlerin soruşturma ve düzenleme organlarının ortak işbirliği öngörülmektedir.

Montreux Dokümanı, genel olarak yeni talimat içermeyip, daha ziyade ilgili hizmetlerin devletler tarafından ÖGAF'a nasıl aktarılacağını düzenlemektedir. Yine doküman, ÖGAF'ın meşruiyeti ile ilgili bir beyanda bulunmamaktadır⁶⁰. Firmaların fiili varlığı kabul edilmekte ve bu olguyla ilgili pratik tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda doküman, savaşın meşruluğu üzerine bir beyanda bulunmadan savaşın varlığını fiili olarak tanıyan ve yönetimi ile ilgili kuralları düzenleyen Cenevre Konvansiyonu geleneğine de bağlı kalmış olmaktadır.

Montreux Dokümanı ile ilgili yapılan eleştirilerde, dokümanın evrensel bir yaklaşım içermediği ileri sürülmektedir. *İsviçre İnisiyatifi* olarak da adlandırılan bu belge, uluslararası hukuk açısından bağlayıcı bir düzenleme içermediği için bir sonuç elde edilemeyeceği de getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Ancak *İsviçre İnisiyatifi*'nin oldukça pragmatik bir yaklaşımla, ÖGAF'ın kullanımını ile ilgili problemlerin kontrol altına alınmasını öngördüğü unutulmamalıdır.

Dökümana getirilebilecek en önemli eleştiri, metnin sadece devletleri esas alan geleneksel milletlerarası hukuk anlayışına göre tanzim edilmiş olmasıdır. Eğer ÖGAF'ın uluslararası bir hukuk öznesi olduğu şeklinde bir yaklaşım kabul edilmiş, bu bağlamda Cenevre Sözleşmesi EP-II madde 1/1'e göre de "*organize silahlı gruplar*" şeklinde tanımlanarak, uluslararası hümaniter hu-

⁵⁸ Nr. 23; Nr. 52; Nr.73.

⁵⁹ Montreux Dökümanı ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. Odendahl, Kerstin: Die Bindung privater Militär- und Sicherheitsfirmen an das humanitäre Völkerrecht unter besonderer Berücksichtigung des Dokuments von Montreux, in: Archiv des Völkerrechts Band 48/2, s. 226-247.

⁶⁰ Giriş Bölümü Nr. 7.

kuka bağlanmış olsaydı, oldukça yenilikçi bir yaklaşım sergilenmiş olurdu. Ne var ki, uluslararası hukuka ait mevcut anlayışın da bu kadar ileri olmadığını kabul etmeliyiz. Ancak, uluslararası ilişkilerdeki yapısal değişim ve gelecekte buna bağlı gelişmelerin, mevcut geleneksel hukuk anlayışını değiştireceği ifade edilebilir.

Doküman ile ilgili diğer bir eleştirel nokta da, yine geleneksel devletçi anlayış bağlamında, öncelikli olarak devletlerin dikkate alınması, uluslararası organizasyonlardan ise sadece en kenarda olacak şekilde bahsedilmesidir. Gerçi dokümanın giriş kısmının 8. maddesinde uluslararası organizasyonların da yönergelere uyabilecekleri belirtilmektedir. Ancak gerçekte uluslararası organizasyonların da, devletler gibi ÖGAF'ı çokça kullandığı dikkate alınırsa, bunlardan dolayı olarak değil, doğrudan devletlerle birlikte bahsedilmesi daha uygun olurdu.

Sonuç olarak, günümüzde uluslararası ilişkiler alanında bağlayıcılığı olan yeni bir sözleşmenin istenmediği ve reel bir şansının da olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Montreux Dokümanı, ÖGAF ile ilgili mevcut en pratik ve gerçekçi yaklaşımı içermektedir. Öyle ki, dokümanın sektörde ticari lisansları en çok veren Amerika, İngiltere ve Güney Afrika tarafından tanındığını, Sierra Leone, Afganistan, Irak, Angola, Yeni Papua Gine, Balkan ülkeleri gibi ÖGAF'ın en çok kullanıldığı ülkelerin de imzacı devletler arasında yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca AB Venedik Komisyonu da, Avrupa Konseyi'nden Montreux Dokümanı'na katılım konusunda tavsiyede bulunmuştur⁶¹. Sektörde önemli yere sahip olan çatı kuruluşlarından IPOA ve *British Assosiation of Private Security Companies* (BAPSC) de katılımcılar arasında yer almaktadır. IPOA'nın davranış kodeksini belirleyen 12. versiyonuna Montreux Dokümanı'nın entegre edildiğini görmekteyiz. Tüm bu gelişmeler, dokümanın çok farklı aktörler tarafından kabul gördüğünü göstermektedir.

7. Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünya çapında güvenlik şartlarını esaslı bir şekilde değiştirmiş, klasik savaş formu büyük ölçüde yerini asimetrik savaş formuna bırakmıştır. Yine güvenlik ve askeri alanlardaki değişim ve buna bağlı olarak çok uluslu özel askeri firmaların ortaya çıkışı, Soğuk Savaş'ın ardından *devlet-toplum-birey* arasındaki küresel sosyo-kültürel değişimle de yakından ilişkilidir. Global çaptaki bu değişime paralel olarak, asimetrik tehlikelerin giderek artan varlığı ve egemen Neoliberal iktisat düşüncesi etkisiyle, güvenlik alanında masrafların düşük tutulması isteği, ÖGAF'ın faaliyet alanlarını ve kullanımını arttırmıştır.

Silahlı çatışmalar artık tıpkı Ortaçağ'da olduğu gibi, devlete ait olmayan aktörlerin katılımı ile olmaktadır. Bu bağlamda ÖGAF, Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerde yadsınamaz bir gerçeklik konumuna gelmiştir. Mevcut uluslararası eğilim dikkate alındığında, gelecekte önemlerinin gittikçe artacağı söylenebilir.

Günümüzde ÖGAF'ın kullanımı olmadan bir savaş kazanmak, artık imkansız hale gelmiştir. Örneğin ABD, gerek Irak, gerekse Afganistan'da Ameri-

⁶¹ Bkz., dipnot 42.

kan askerlerinden daha fazla olarak, ÖGAF'a ait personeli istihdam etmiştir. Ancak incelemede de görüldüğü gibi, söz konusu firma ve çalışanlarının hukuki statüsü, mevcut uluslararası hümaniter hukuk açısından oldukça tartışmalıdır.

Herşeyden evvel mevcut milletlerarası hukuk sözleşmeleri, paralı askerlik ile ilgili düzenleme ve tanımlamalar, Soğuk Savaş dönemine ait klasik anlayışa göre yapılmış olup, post-modern ÖGAF ile ilgili fenomeni açıklamada yetersiz kalmaktadır. Günümüzde geçerli olan hümaniter hukuk kuralları, ÖGAF'ı çatışma tarafı bir özne olarak kabul etmemektedir. ÖGAF çalışanları hukuki statü olarak, *muharip*, *paralı asker* ya da *sivil* tanımına uymamaktadır. Bu bağlamda ÖGAF ve çalışanları, büyük bir kısmıyla hukuki olarak düzenlenmemiş bir alanda faaliyet göstermiş olmaktadır.

Kuşkusuz bu belirsizlikleri gidermek için en iyi çözüm yolu, ÖGAF için uluslararası bir konvansiyonun, uluslararası bir sözleşme hazırlamak amacıyla toplanmasıdır. Asimetrik savaş şartlarına uygun olmayan klasik hukuk anlayışı yerine, paralı askerliğin yeniden düzenlendiği, ÖGAF'ın da uluslararası hümaniter hukuka tabi olacağı evrensel normların geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak günümüzde ve yakın bir gelecekte, uluslararası ilişkiler alanında böyle bir girişimin istenmediği anlaşılmaktadır. Özellikle ÖGAF'ı çatışmalarda etkin bir şekilde kullanan ABD, uluslararası hukuk normlarına karşı durmaktadır.

Yine sektörde faaliyet gösteren firmaların ulusal hukuk içinde yargılanmaları yönündeki girişimler bugüne kadar büyük bir oranda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Orta vadede ulusal ve bölgesel düzenlemelerin yapılması, büyük ihtimal dahilindedir. Günümüzde en önemli alternatif çözüm olarak ise, ÖGAF ile ilgili düzenleme, bilgi alışverişi ve kontrol mekanizmalarına katılım amacı güden devletlerin, siyasi inisiyatifler içinde bir araya gelmeleri kalmaktadır. Bu bağlamda ÖGAF'ın faaliyetlerini düzenleyici en önemli girişim, *İsviçre İnisiyatifi* adı ile de anılan *Montreux Dokümanı*'dır. Emsalleri içinde en gerçekçi ve pragmatik olan bu girişim, uluslararası hukuka ait yeni yükümlülükler yerine, mevcut hümaniter hukuka ait yükümlülükler bağlamında, devletlerin ÖGAF'la olan ilişkilerini açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır.

Kuşkusuz, Montreux Dokümanı'nın ileride uluslararası bir anlaşmanın temelini teşkil edip etmeyeceğini zaman gösterecektir. Eğer Montreux Dokümanı bağlamında, ÖGAF'a ihale veren, konuşlandıran ve ticari tescili bulunan devletler, bu firmaları uluslararası hümaniter hukukun yükümlülüklerini yerine getirme hususunda, kendi ulusal hukuklarında ilgili değişiklikleri yaparlarsa, evrensel bağlayıcılığı olan bir sözleşmenin yapılması gerekliliği yönündeki en önemli engel ortadan kalkmış olacaktır.

Kaynakça

Bloch, J/Fitzgerald, P. 1983: British Intelligence and Covert Action. Brandon: Dingle, Co. Kerry

Boemcken, Marc von. 2008: Das private Militärgewerbe: Ursachen, Typen und Probleme, in: Feichtenger, Walter [et al] (Hrsg.): Private Sicherheits- und Militärfirmen. Wien: Böhlau, s. 47-66.

Botha, Christo. 1999: From mercenaries to private military companies, in: South African Yearbook of International Law 24/1999, s. 133-148.

Cockayne, James. 2006: The Global Reorganization of Legitimate Violence: Military Entrepreneurs and the Private Face of International Humabitarian Law, in: *International Review of the Red Cross*, vol. 88, no: 863, s. 459-490.

Döring, Matthias. 2008: Private Militärfirmen der Gegenwart. Hintergrund, Typologisierung, völkerrechtliche Aspekte und Perspektiven. Hamburg: Diplomica

Drews, Imke-Ilse. 2011: Die völkerrechtlichen Dimensionen des staatlichen Einsatzes privater Militärfirmen. Baden Baden: Nomos

Evertz, Ralf. 2010: (Kein) Umgang mit Militärfirmen. Rechtsvergleichende Betrachtung zur innerstaatlichen Regelung der Aktivitäten privater Sicherheitsanbieter, in: Bäumler, Jelena [et al]: Akteure in Krieg und Frieden. Tübingen: Mohr Siebek, s. 25-46.

Gomez del Prado, José Luis [et al] 2009: UN Working Group on the Use of Mercenaries as a Means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination & the Wisconsin International Law Society: Model Law for the Regulation of Private Military and Security Companies, in: Wisconsin International Law Journal (26) 2009/4, s. 1078-1094.

Heck, Daniel. 2010: Grenzen der Privatisierung militärischer Aufgaben. Eine Untersuchung staatlicher Beauftragung privater Militärunternehmen anhand der Verfassungsordnungen Deutschlands und der Vereinigten Staaten von Amerika sowie des Völkerrechts. Baden Baden: Nomos

Kaldor, Mary. 2000: Neue und alte Kriege. Organisierte Gewalt im Zeitalter der Globalisierung. Frankfurt: Suhrkamp

Kinsey, Christopher. 2006: Corporate Soldiers and International Security. The Rise of Private Military Companies. London: Routledge, 2006, s. 35.

Köhler, Anna. 2010: Private Sicherheits- und Militärunternehmen im bewaffneten Konflikt. Eine völkerrechtliche Bewertung. Frankfurt: Peter Lange

Kramer, Daniel Robert. 2010: Das Söldnerwesen. Militärisches Unternehmertum in der Genese des internationalen Systems. Baden Baden: Nomos

Kümmel, Gerhard. 2004: Die Privatisierung der Sicherheit: Fluch oder Segen? SOWI Arbeitspapier 137, Strausberg

Lang, Heinrich. 2010: Condottieri im Italien des 15. und 16. Jahrhunderts. Politik und Ökonomie des Krieges der Republik Florenz zu Beginn der Frühen Zeit, in: Förster, Stig [et al.]. 2010: Rückkehr der Condottieri? Krieg und Militär zwischen staatlichem Monopol und Privatisierung: Von der Antike bis zur Gegenwart. Paderborn: Ferdinand Schöningh, s. 91-110.

Macchiavelli, Niccolo. 2008: Hükümdar. Çev. Necdet Adabağ İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

Milliard, Todd S. 2003: Overcoming Post-Colonial Myopia. A Call to Recognize and Regulate Private Military Companies, in: *Military Law Review*, (Washington D.C. 2003) 176, s. 1-95.

*Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre 77
Statüsü ve Montreaux Dökümanı Bağlamında Yeni Arayışlar*

- Münkler, Herfried. 2002: ²Die neuen Kriege. Hamburg: Rowohlt
- Münkler, Herfried. 2010: ²Der Wandel des Krieges. Von der Symmetrie zur Asymmetrie. Weilerwist: Velbrück
- Niewerth, Martin. 2008: Private Militärunternehmen im Völkerrecht. München: Martin Vlg.
- Petersohn, Ulrich. 2006: Die Nutzung privater Militärfirmen durch US-Streitkräfte und Bundeswehr. SWP-Studie 36/2006.
- Pinzauti, Giulia. 2007: The Blackwater Scandal – Legal Black Hole or Unwillingness to Prosecute Private Militar Contractors?, in: Italian Yearbook of International Law, Bd. 17, 2007, s. 125-142.
- Odendahl, Kerstin. 2010: Die Bindung privater Militär- und Sicherheitsfirmen an das humanitäre Völkerrecht unter besonderer Berücksichtigung des Dokuments von Montreux, in: Archiv des Völkerrechts Band 48/2, s. 226-247.
- Roggeveen, Sam. 1997: The Case for the Mercenary Army, in: Australian Defence Force Journal 126/1997, s. 50-53.
- Schimmel, Constanza A. 2007: Der Einsatz privater Militärunternehmen – völkerrechtliche Einordnung, Regelung und Verantwortlichkeiten, in: Zeitschrift für Menschenrechte 2007/1, s. 97-111.
- Shaller, Christian. 2006: Operieren private Sicherheits- und Militärfirmen in einer humanitär-völkerrechtlichen Grauzone?, in: Humanitäres Völkerrecht, 19 (2006) 1, s. 51-58.
- Trundle, Matthew. 2004: Greek Mercenaries – From the Late Archaic Period to Alexander. London/New York: Routledge
- Way, Thomas. 1984: Die Textüberlieferung Ramses´ II. Zur Qades-Schlacht. Analyse und Struktur. Hildesheim: Gerstenberg
- Wulf, Herbert. 2010: Konflikt, Krieg und Kriegsgewinnler. Liberalisierung der Wirtschaft – Reprivatisierung des Militärs, in: Förster, Stig [et al.]. 2010: Rückkehr der Condottieri? Krieg und Militär zwischen staatlichem Monopol und Privatisierung: Von der Antike bis zur Gegenwart. Paderborn: Ferdinand Schöningh, s. 311-323.
- Zimmermann, Martin. 2010: Zwischen privatem Interesse und Staat. Warlords in der Antike, in: Förster, Stig [et al.]. 2010: Rückkehr der Condottieri? Krieg und Militär zwischen staatlichem Monopol und Privatisierung: Von der Antike bis zur Gegenwart. Paderborn: Ferdinand Schöningh, s. 26-42.